

Biblioteka w Pienińskim Parku Narodowym

The library of the Pieniny National Park

MARTYNA VONČINA

Pieniński Park Narodowy, ul. Jagiellońska 107b, 34-450 Krościenko n.D.

Abstract. The paper presents history of the Pieniny National Park library in the years 1934–2009. The author describes the ways of acquiring and keeping records of the library collections. He provides methods of storing all collections, and shows how to make them available for library's users. The article also includes description of the library catalogues.

Key words: library collections, availability of library resources, Pieniny Mts.

WSTĘP

Po raz pierwszy działalność biblioteki Pienińskiego Parku Narodowego (PPN) szerzej omówiono w „Operacie udostępniania parku do badań naukowych”¹ w dziale poświęconym gromadzeniu dokumentacji naukowej i jej udostępnianiu. Autor pracy skupił się na zadaniach biblioteki, wyznaczeniu zakresu tematycznego gromadzonych zbiorów oraz omówił sposoby pozyskiwania tych zbiorów, w szczególności wydawnictw periodycznych.

Kolejnym opracowaniem była praca dyplomowa pt. „Organizacja i funkcjonowanie biblioteki Pienińskiego Parku Narodowego”². Dokonano w niej analizy prawnych podstaw funkcjonowania i struktury organizacyjnej biblioteki

oraz sposobów gromadzenia i ewidencji każdego rodzaju zbiorów. Szczegółowo opisano organizację warsztatu informacyjnego i kolejne etapy komputeryzacji biblioteki. Ponadto coroczne podsumowania pracy biblioteki znajdują się w analizach opisowych działalności PPN oraz w kronikach.³

W niniejszym artykule omówiono pokrótce historię biblioteki od momentu powstania księgozbioru do końca 2009 r., sposoby gromadzenia i opracowywania zbiorów oraz obecną ich strukturę. Przedstawiono również warunki przechowywania materiałów bibliotecznych i sposoby ich udostępniania.

HISTORIA BIBLIOTEKI

Lata 1934–1954

Biblioteka Parku Narodowego w Pieninach początkowo funkcjonowała jako część Muzeum

¹ J. Pawłowski, Operat udostępniania parku do badań naukowych. Rozdz. 1–8, [w:] Plan Ochrony Pienińskiego Parku Narodowego na okres 1.01.2001 – 31.12.2020, Kraków–Krościenko n.D. 2000, msk., s. 114.

² M. Vončina, Organizacja i funkcjonowanie biblioteki Pienińskiego Parku Narodowego [praca dyplomowa], Krościenko n.D. 2008, msk., 47 s.

³ „Analizy z działalności Pienińskiego Parku Narodowego” za lata 1985–2008, „Kroniki Pienińskiego Parku Narodowego” za lata 1932–2008 [Archiwalia PPN].

Przyrodniczego. Książki i czasopisma gromadzono przy okazji działalności Parku, a pieczę nad nimi pełnił kustosz muzeum. Pierwsza wzmianka o istnieniu księgozbioru pojawiła się w Kronice PPN za lata 1932–1961.⁴ Dowiadujemy się z niej, że został on założony w 1934 r. i w chwili wybuchu II wojny światowej liczył ponad 400 tomów. Niestety w czasie wojny część zbioru zaginęła. Protokół zdawczo-odbiorczy z dnia 21 kwietnia 1955 roku wykazał 313 pozycji.⁵

Lata 1955–1984

Po reaktywowaniu Parku w 1955 r. pod nową nazwą Pieniński Park Narodowy, przystąpiono do uzupełniania zbioru i w sześć lat później stan księgozbioru wynosił 973 jednostki inwentarzowe. Biblioteka w tym czasie nie posiadała osobnego pomieszczenia, wobec czego książki i czasopisma przechowywano w gabinecie dyrektora Parku i w pracowni Muzeum. Z pierwszego tomu kroniki wiadomo, że Dyrekcja Parku, w ramach perspektywicznego planu rozwojowego na lata 1961–1965, zaplanowała uzupełnienie księgozbioru o nowe i antykwaryczne pozycje osiągając 2000 jednostek. Kolejna informacja – o urządzeniu biblioteki w osobnym pomieszczeniu – pojawia się w kronice z 1968 r.⁶ Niestety nie podano więcej szczegółów, nie wiadomo więc o jakie pomieszczenie mogło chodzić. Stan księgozbioru zwiększył się w tym czasie do 1.121 jednostek inwentarzowych. W kronice z 1979 r. czytamy o zwiększonych wymaganiach dyrekcji Parku odnośnie przekazywania do biblioteki kopii ukończonych prac badawczych z terenu Pienińskiego Parku Narodowego.⁷ Działanie to miało na celu skompletowanie materiałów fizjograficznych regionu pienińskiego.

Lata 1985–1997

W 1985 r. przystąpiono do porządkowania posiadanych zbiorów w ramach nowej Sekcji udostępniana parku do badań naukowych. W bibliotece, oprócz księgozbioru, znalazły się zbiory zdjęć, negatywów, przeźroczy, dzieł plastycznych i map oraz zaczątki zbioru filmów i grafik.⁸ Zbiory przeniesiono do dwóch pomieszczeń o łącznej powierzchni 41 m². Jedno z nich wyposażono w nowe metalowe regały i tam zgromadzono księgozbiór oraz zbiory: map, zdjęć, negatywów, przeźroczy i część dzieł plastycznych. W drugim pomieszczeniu umieszczono ekspozycje przyrodnicze, które biblioteka przejęła od kustosa Muzeum. Przy bibliotece nie było czytelnicy, magazynu ani pokoju do pracy bibliotekarza.⁹ W sąsiednim pokoju, który należał do kierownika zespołu, znajdował się katalog szufladkowy i kserograf. Warunki panujące w lokalu nie sprzyjały przechowywaniu zbiorów. Latem panowała duża wilgotność powietrza, która zimą z kolei spadała do zaledwie 25%. Niewłaściwe warunki przechowywania spowodowały ograniczenie zakupów tylko do pozycji koniecznych. Z kolei utrudniony dostęp do katalogów, księgozbioru oraz brak pomieszczenia dla czytelników nie zachęcał do korzystania z biblioteki. Wypożyczenia ograniczono wyłącznie do pracowników Parku i naukowców prowadzących w Pieninach badania. Prace związane z organizacją nowego zespołu zakończono w 1989 r. przeprowadzeniem szczegółowej inwentaryzacji wszystkich zbiorów. Stan zbiorów na koniec roku wynosił 6.605 jednostek inwentarzowych, przy czym tylko w latach organizowania Sekcji zinwentaryzowano 4.570 jednostek.

W pierwszym roku istnienia nowej Sekcji opiekę nad zbiorami pełnił mgr inż. Rajmund Bartyzel a następnie Marek Słowik. Z dniem 1.01.1986 r. obowiązki organizacyjne i pieczę nad

⁴ Kronika Pienińskiego Parku Narodowego za lata 1932–1961. Tom I, Pieniński Park Narodowy, Krościenko nad Dunajcem [1962], s. 75.

⁵ Protokół zdawczo-odbiorczy Pienińskiego PN, Zał. nr 11, Krościenko n.D. 1955, msk., 111 s. [Biblioteka PPN]

⁶ A. Kołodziejki (red.), Kronika Pienińskiego Parku Narodowego za 1968 r. Tom VIII, Pieniński Park Narodowy, Krościenko n.D., s. 43.

⁷ R. Bartyzel (red.), Kronika Pienińskiego Parku Narodowego za 1979 r., Tom XIX, Pieniński Park Narodowy, Krościenko n.D. 1980, s. 61.

⁸ K. Karwowski (red.), Kronika Pienińskiego Parku Narodowego za lata 1985–1989, Pieniński Park Narodowy, Krościenko n.D. 1992, s. 78.

⁹ K. Karwowski, Wniosek o przyznanie subwencji na poprawę bazy technicznej bibliotek naukowych „LIBRARIUS”, Pieniński Park Narodowy, Krościenko n.D. 1995, msk., s. 4–5.

zbiorami powierzono Zbigniewowi Salamonowi. Do jego zadań należało również prowadzenie archiwum zakładowego oraz pracowni fotograficznej.

W 1991 r. utworzono zbiór filmów, a w rok później dokumentów dźwiękowych. Ogrom pracy przekraczał możliwości jednej osoby, zdjęcia i przezrocza służyły do biblioteki w tak dużej ilości, że bibliotekarz zmuszony był do prowadzenia ewidencji sumarycznej materiałów fotograficznych. W tej sytuacji w 1997 roku do pracy w bibliotece przyjęto jeszcze jedną osobę w wymiarze ½ etatu, która miała zająć się zinventaryzowaniem i opracowaniem zbiorów zdjęć, negatywów i przezroczy.

Lata 1998–2009

W 1998 r. nastąpiła diametralna poprawa sytuacji lokalowej biblioteki. Wówczas oddano do użytku nowy budynek Stacji Naukowo-Badawczej, pełniący rolę Dyrekcji Parku. Od tego czasu biblioteka mieści się we wschodnim skrzydle budynku, a całkowita powierzchnia wraz z czytelnią wynosi 110 m². W bibliotece wydzielono miejsce do pracy bibliotekarza oraz magazyn wyposażony w metalowe regały na książki i czasopisma (Fot. 1). Do magazynu trafiły również zbiory specjalne: separaty, filmy, dokumenty życia społecznego oraz część archiwaliów. Na regałach zgromadzono pudła z wycinkami prasowymi, folderami i mapami polskich parków narodowych oraz inne materiały nie podlegające ewidencji. W dalszej części magazynu ustawiono szafki na zdjęcia i przezrocza oraz szafki i stelaże na mapy. Przy bibliotece mieści się czytelnia o powierzchni około 36 m², w której znajduje się osiem stanowisk czytelniczych (Fot. 2). W czytelni stoją skrzynki katalogowe, przeszklone szafki z podręcznym księgozbiorem i regały na czasopisma z bieżącą prenumeratą. Wyposażenie uzupełniają kserokopiarka, bindownica, termobindownica oraz gilotyina.

W 1999 roku podjęto decyzję o wprowadzaniu programu komputerowego do obsługi biblioteki. Zakupiono program biblioteczny LIBRA firmy MOL działający wówczas w systemie operacyjnym DOS. Umożliwiał on ewidencję i opracowanie wszelkich rodzajów dokumentów w bibliotece,

tworzenie katalogów, kartotek zagadnieniowych, zestawień bibliograficznych oraz podstawowych statystyk bibliotecznych. Wprowadzanie danych do systemu zaplanowano na 2000 rok. Przed przystąpieniem do pracy opracowano szczegółowy projekt reorganizacji biblioteki, który przewidywał wydzielenie ze starej księgi inwentarzowej nowych zbiorów: czasopism, archiwaliów, broszur i separatów. Jednocześnie założono księgi inwentarzowe dla dokumentów elektronicznych, audiowizualnych, dźwiękowych i kartograficznych. Podstawą do wydzielenia nowych zbiorów było Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w sprawie zasad ewidencji materiałów bibliotecznych¹⁰ oraz „Operat udostępniania parku do badań naukowych”.¹¹

Wprowadzenie LIBRY napotkało szereg trudności, spowodowanych przede wszystkim bardzo skomplikowaną konwersją zbioru oraz pewnymi niedostatkami programu.¹² Dodatkowym utrudnieniem był fakt, że podczas retrospektywnego wpisywania danych, prowadzono równoległe ewidencję zbiorów w klasycznej księdze inwentarzowej. Praca przy retrokonwersji wymagała uwagi i skupienia, nie polegała bowiem na prostym przepisaniu księgi. Trzeba było wpisywać pozycje z nowymi numerami do odpowiednich, wcześniej zdefiniowanych ksiąg. Taki system pracy wykonywanej przez jedną osobę, nie tylko znacznie wydłużył czas konwersji, ale zwiększał również ryzyko wystąpienia pomyłki. Ostatecznie prace nad wdrożeniem nowego systemu zakończyły się w 2004 r. Spisano protokół ustaleń zmiany prowadzenia ewidencji analitycznej zbiorów bibliotecznych w Pienińskim Parku Narodowym wg stanu na dzień 30.04.2004 r. Podział zbiorów bibliotecznych po przejściu na komputerowy system ewidencji materiałów przedstawia się następująco:

Księgozbiór

1. Zbiór książek – wydawnictwa zwarte
2. Zbiór broszur – dokumenty normalizacyjne,

¹⁰ Dz.U. nr 93 z 1999 r., poz. 1077.

¹¹ J. Pawłowski, *op. cit.*, ss. 81–82.

¹² Analiza opisowa działalności Pienińskiego Parku Narodowego w 2000 roku, Pieniński Park Narodowy, Krościenko n.D., 2001, msk., s. 141.

Fot. 1. Księgozbiór Pienińskiego Parku Narodowego. (Fot. M. Vončina)
Library of the Pieniny National Park. (Phot. M. Vončina)

Fot. 2. Czytelnia. (Fot. K. Karwowski)
Reading room. (Phot. K. Karwowski)

techniczno-handlowe, materiały o przejściowym znaczeniu¹³

3. Zbiór czasopism – wydawnictwa ciągłe

Zbiory specjalne

4. Zbiór archiwaliów – rękopisy, starodruki, niepublikowane prace magisterskie, doktorskie, ekspertyzy, analizy itp.
5. Zbiór separatów – odbitki, nadbitki, kserokopie
6. Zbiór map – zbiory kartograficzne
7. Zbiór filmów – dokumenty słuchowo-oglądowe (filmy video i celuloide)
8. Zbiór fonograficzny – dokumenty słuchowe (taśmy i CD dźwiękowe)
9. Zbiór dokumentów elektronicznych – dyskiety, płyty CD, DVD itp.
10. Zbiór dokumentów życia społecznego – druki ulotne, foldery, zaproszenia, druki, odciski pieczętek, dyplomy itp. dotyczące regionu¹⁴
11. Zbiór zdjęć
12. Zbiór negatywów
13. Zbiór przezroczy
14. Zbiór pocztówek.

W 2007 r. zakupiono nową wersję LIBRA 2000 dostosowaną do środowiska Windows. W 2008 roku na emeryturę odszedł Zbigniew Salamon, a opiekę nad całością zbiorów bibliotecznych oraz archiwum przejęła autorka niniejszego artykułu.

BIBLIOTEKA WSPÓŁCZEŚNIE

Zadania biblioteki

Podstawowe zadania każdej biblioteki to gromadzenie, opracowywanie, przechowywanie i ochrona materiałów bibliotecznych oraz ich udostępnianie.

Biblioteka Pienińskiego Parku Narodowego jest biblioteką fachową o charakterze naukowym. Do jej zadań należy wspieranie realizacji zadań parku narodowego, które przejawia się w gromadzeniu literatury tematycznie związanej z działalnością tej instytucji. Charakterystyczną grupą zbiorów dla tego rodzaju biblioteki są przepisy,

normy i literatura poradnikowa. Biblioteka PPN służy również potrzebom nauki oraz kształcenia poprzez zapewnienie dostępu do materiałów bibliotecznych i zasobów informacyjnych niezbędnych do prowadzenia prac naukowo-badawczych. W tym celu gromadzone są materiały stanowiące naukowe źródło pierwotne – oryginalne publikacje naukowe, wyniki monitoringu przyrodniczego, sprawozdania z badań naukowych, prace dyplomowe i rozprawy doktorskie oraz analizy opisowe działalności Parku.

Głównym zadaniem biblioteki PPN, według prof. J. Pawłowskiego, jest gromadzenie przyrodniczej i historycznej dokumentacji dotyczącej w pierwszej kolejności jego terenu i całych Pienin (w tym przypadku Pienin *sensu lato*, tj. wraz z otuliną), w drugiej kolejności rejonów ościennych (Beskid Sądecki, Gorce, Spisz, itd.) oraz całego łuku Karpackiego. W trzeciej kolejności należy uwzględnić masywy górskie Europy Środkowej oraz ogólne problemy ochrony przyrody w Polsce i na świecie.¹⁵ Podstawą kompletowania księgozbioru powinna być prowadzona na bieżąco bibliografia pienińska, która obejmowałaby pełen zakres wiedzy o Pieninach i regionie pienińskim.¹⁶

Zgromadzone zbiory biblioteczne istnieją w postaci dokumentów pisanych, kartograficznych, audialnych, audiowizualnych i elektronicznych.

Gromadzenie zbiorów

Biblioteka nabywa zbiory w głównej mierze poprzez zakupy w księgarniach, rzadziej antykwariatach, przy czym w tych ostatnich nabywane są przede wszystkim zbiory ikonograficzne (pocztówki, zdjęcia, grafiki, stare mapy). Czasopisma są w większości prenumerowane, choć niektóre tytuły otrzymywane są na zasadzie wymiany wydawnictw bądź z przydziału. Dzięki zakupom pozyskano 25% materiałów bibliotecznych (Ryc. 1).

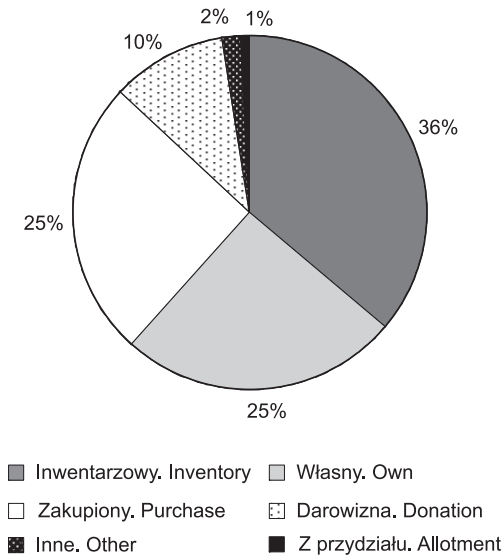
Innym sposobem wzbogacania zbiorów są dary od osób prywatnych (10%). Są to przede wszystkim książki i czasopisma.

¹³ Dla zbioru prowadzona jest ewidencja ilościowa

¹⁴ Zbiór nie jest ewidencjonowany.

¹⁵ J. Pawłowski, *op. cit.* s. 77.

¹⁶ *Ibidem*, s.79.

Ryc. 1. Sposoby nabywania zbiorów bibliotecznych w Pienińskim Parku Narodowym w latach 1934–2009. The ways of acquiring the library collections in the Pieniny National Park in years 1934–2009.

Pracownicy Parku przekazują do biblioteki dokumentację fotograficzną, która przyjmowana jest na stan ze sposobem nabycia określanym jako „własny”. W ten sposób pozyskano kolejne 25% materiałów bibliotecznych.

Część zbiorów (36%), którą przepisano z tradycyjnych ksiąg inwentarzowych do programu LIBRA ma zaznaczony sposób nabycia „inwentarzowy”.

Stan wszystkich zbiorów bibliotecznych na koniec 2009 roku wynosił 16.128 jednostek inwentarzowych. Szczegółowy udział poszczególnych zbiorów za ostatnie 5 lat przedstawiono w tabeli I.

Ewidencja zbiorów

Ewidencja jest to zespół czynności administracyjno-bibliotekarskich, których cel stanowi wykazywanie zbiorów do celów kontrolnych i statystycznych, przez ich rejestrację prowadzoną według określonych przepisów lub ustalonych

Tabela I. Stan ilościowy zbiorów bibliotecznych Pienińskiego Parku Narodowego w latach 2004–2009. The quantitative status of all collections in the Pieniny National Park in the years 2004–2009.

Lp./ Ord.	Nazwa zbioru / The name of collection	Lata / years					
		2004	2005	2006	2007	2008	2009
<i>Księgozbiór / Library</i>							
1	Książki / Books	2732	2981	3 027	3 092	3 136	3 245
2	Broszury / Brochures	167	169	170	171	172	192
3	Czasopisma / Papers	1166	1166	1 166	1 166	1 166	1 166
Razem / Together		4 065	4 316	4 363	4 429	4 474	4 603
<i>Zbiory specjalne / Special collections</i>							
4	Archiwalia / Archive materials	296	304	332	337	366	410
5	Zbiór separatów / Collections of separations	324	374	385	385	395	430
6	Mapy / Maps	540	540	544	550	555	566
7	Filmy / Movies	57	57	57	75	75	75
8	Fonografia / Phonographics	8	8	8	8	8	13
9	Elektroniczne dokumenty / Electronic documents	17	45	58	58	66	70
10	Zbiór dokumentów życia społecznego / Collection of written materials documenting social life	0	0	0	0	0	0
11	Zdjęcia / Photographs	4 039	4 081	4 637	4 854	5 081	5 177
12	Negatywy / Negatives	180	230	230	230	230	230
13	Przeźrocza / Slides	3 692	3 692	3 775	3 775	3 775	3 775
14	Pocztówki / Postcards	561	583	623	675	729	779
Razem / Together		9714	9914	10 649	10 947	11 280	11525
Razem zbiory biblioteczne / Collections of the library together		13 779	14 230	15 012	15 376	15 754	16 128

i przyjętych w bibliotece sposobów. Umożliwia ona ustalenie stanu liczbowego i wartościowego zbiorów.¹⁷

Biblioteka PPN prowadzi ewidencję szczegółową za pomocą dwóch programów komputerowych: LIBRA 2000 dla zbiorów: książek, broszur, czasopism, archiwaliów, separatów, map, filmów, dokumentów dźwiękowych i elektronicznych, ACCESS dla zbiorów: zdjęć, negatywów, przeźroczy i pocztówek. Ewidencja prowadzona jest zgodnie z zasadami ewidencji materiałów bibliotecznych zawartych w Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.¹⁸

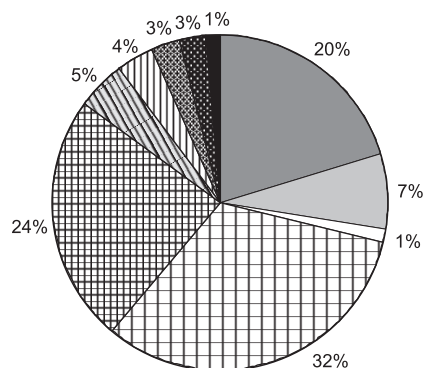
Niewielka liczba materiałów bibliotecznych (34 pozycje), zakupionych ze środków Gospodarstwa Pomocniczego przy PPN, zewidencjonowana jest w tradycyjnych księgach inwentarzowych.

Opracowywanie zbiorów

W bibliotece stosuje się opracowanie formalne i rzeczowe. Wynikiem opracowania formalnego jest karta katalogowa, która informuje o istnieniu danego dokumentu w zbiorach oraz podaje jego pełny opis bibliograficzny. Karty katalogowe tworzą katalog alfabetyczny, spełniający jednocześnie rolę katalogu głównego. Opracowanie rzeczowe natomiast zajmuje się analizą treści dokumentu. W wyniku tych prac powstaje katalog rzeczowy informujący czytelnika, jakie pozycje na dany temat można znaleźć w bibliotece.

W bibliotece PPN stosowane są dwa rodzaje katalogów rzeczowych: **katalog systematyczny** zbudowany w oparciu o Uniwersalną Klasyfikację Dziesiątą (UKD) i **katalog przedmiotowy** zbudowany poprzez tematowanie dokumentów przy pomocy haseł przedmiotowych.

Dla zbiorów zdjęć, przeźroczy i pocztówek zastosowano własny podział zagadnieniowy, dostosowany do potrzeb użytkowników biblioteki. Wyróżniono kilka głównych grup tematycznych, w których obrębie dokonano wielu kolejnych podziałów uszczegóławiających tematykę.

- Zbiór książek. Collection of books
- Zbiór czasopism. Collections of papers
- Zbiór broszur. Collections of brochures
- ▣ Zbiór zdjęć. Collections of pictures
- ▤ Zbiór przeźroczy. Collections of slides
- ▥ Zbiór pocztówek. Collections of postcards
- ▧ Zbiór map. Collections of maps
- ▨ Zbiór separatów. Collections of offprints
- ▩ Zbiór archiwaliów. Collections of archive materials
- Zbiór negatywów. Collections of negatives

Ryc. 2. Podział zbiorów bibliotecznych w Pienińskim Parku Narodowym.

The library collections divided into groups in the Pieniny National Park.

CHARAKTERYSTYKA ZBIORÓW

Struktura zbiorów

W bibliotece PPN dominują zbiory specjalne, które stanowią 72% wszystkich zbiorów. Wynika to z dużego udziału materiałów wizualnych, przede wszystkim zdjęć i przeźroczy, które tworzą ponad połowę zbiorów specjalnych (Ryc. 2). Księgozbiór stanowi 28% całości zbiorów bibliotecznych, przy czym książki tworzą trzeci najliczniejszy zbiór w bibliotece. Najmniejszy udział w bibliotece mają zbiory: filmów, dokumentów dźwiękowych i dokumentów elektronicznych.

Pod względem tematycznym w księgozbiorze oraz zbiorze archiwaliów i separatów najobszerniej reprezentowany jest dział nauk przyrodniczych (UKD 5), co wynika z charakteru biblioteki (Ryc. 3). Zgromadzone materiały dotyczą zagadnień botanicznych, zoologicznych, geologicznych,

¹⁷ Z. Żmigrodzki (red.), Bibliotekarstwo, Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, Warszawa 1994, s. 63.

¹⁸ Dz. U. nr 93 z 1999 r., poz. 1077.

paleontologicznych, ekologicznych oraz systematycznych. Drugim, dość licznie reprezentowanym działem są nauki stosowane (UKD 6), przede wszystkim z zakresu leśnictwa. W kolejnym dziale (UKD 9) gromadzone są materiały poświęcone archeologii, historii i geografii. Materiały dotyczące turystyki oraz edukacji środowiskowej znajdują się w działach UKD 3 i 7.

Księgozbiór

W księgozbiornie gromadzone są książki, czasopisma i broszury. Główny trzon księgozbiornie tworzą wydawnictwa zwarte (książki), stanowiące 71% całości księgozbiornie, następnie zbiór czasopism (oprawione roczniki) 25% i broszur 4%.

Zdecydowaną większość **książek** tworzą pozycje naukowe i popularnonaukowe, atlasy, albumy, encyklopedie, leksykony, publikacje o parkach narodowych i krajobrazowych, klucze do oznaczania, przewodniki turystyczne itp. Biblioteka stara się również pozyskiwać pozycje związane z historią i kulturą regionu pienińskiego.

Zazwyczaj każda biblioteka posiada w swoich zbiorach jakieś cenne pozycje, zwane cymeliarnie, którymi są na ogół najstarsze, rzadkie bądź cenne druki lub rękopisy. Do takich pozycji można w bibliotece PPN zaliczyć: „Sądeczyzna” Szczęsnego Morawskiego z 1863 r., (zawiera opis zamków: Pieniny, Czorsztyn, Dunajec i historię ucieczki Kingi w Pieniny) oraz „Szkice geograficzno-historyczne z wycieczki w Pieniny” Bronisława Gustawicza z 1892 r., drukowane w odcinkach w krakowskim czasopiśmie „Nowa Reforma”. Nieco młodsze tytuły pochodzą z początku XX wieku: „Galicja” Franciszka Bujaka z 1908 r. i „Przewodnik po Pieninach” Stanisława Drohojewskiego z 1909 r. W zbiorach są też: „Ilustrowany przewodnik po Pieninach i Szczawnicy” Alhy¹⁹, Michała Marcza i Jana Wiktora z 1927 r., „Sztuka ludowa na Podhalu” (cz. 1 i 2) Stanisława Barabasa z 1928 r., „Współczesne flisactwo na Dunajcu i Popradzie” Wiktora Ormickiego z 1928 r., oraz „System obronny

doliny Dunajca w XIV w.” – studium historyczne Heleny Longerówny z 1929 r. Inne cenne pozycje to: „Przewodnik po Pieninach” z 1938 r., napisany przez księdza Walentego Gadowskiego, pioniera turystyki górskiej, atlas „Stroje górali szczawnickich” w opracowaniu Romana Reinfussa z 1949 r. czy „O lice Ziemi” – wybór pism Jana G. Pawlikowskiego z 1958 r. Wśród cymeliarnie znajdują się oryginały Statutu Polskiego Towarzystwa Flisaków Pienińskich na Rzece Dunajcu z 1934 r. oraz jego regulaminy wydane w 1932 i 1936 roku. Tutaj przechowywany jest również pierwszy tom Kroniki PPN, opisujący dzieje Parku od początku jego istnienia do 1961 roku.

Biblioteka stara się pozyskać cenne książki także poprzez kserowanie oryginałów (o ile uzyska zgodę właściciela), zakup skanowanych dokumentów z Biblioteki Jagiellońskiej i Archiwum Państwowego lub przez zakup reprintów. Oczywiście pozycje takie nie trafiają do cymeliarnie, ale stanowią nadal wartościowe pod względem treści materiały. W ten sposób pozyskano między innymi: „Wiadomości o źródłach krościenkowskich” J. Warschauera z 1859 r., „Wycieczka w Czorsztyńskie” Bronisława Gustawicza z 1881 r., „Szczawnica. Ilustrowany przewodnik oraz podręcznik dla ochrony chorych udających się tamże” Tadeusza Dworskiego z 1882 r., czy „Ilustrowany przewodnik do Tatr i Pienin” Walego Eljasza Radzikowskiego z 1886 r. W zbiorach są również: „Obrazki z podróży do Tatr i Pienin” Marii Steczkowskiej – reprint pozycji wydanej w 1858 r., „Budownictwo ludowe na Podhalu” Władysława Matlakowskiego – reprint wydania z 1892 roku oraz obszerne opracowanie etnograficzne Kazimierza Moszyńskiego „Kultura ludowa Słowian” (t. 1–3), które stanowi przedruk wydania z lat 1929–1936.

Czasopisma, czyli wydawnictwa ciągłe. Są najaktualniejszymi nośnikami wiedzy, dlatego też zajmują ważną pozycję w bibliotece. Zapewniają dostęp do bieżącej informacji z zakresu ochrony przyrody i środowiska, ekologii, botaniki, zoologii, leśnictwa, edukacji środowiskowej, techniki komputerowej, ekonomii czy wreszcie nauki jako takiej. Zbiór, liczący 1.166 woluminów, tworzą roczniki specjalistycznych i popularnonaukowych czasopism. Analiza kronik Parku pozwala

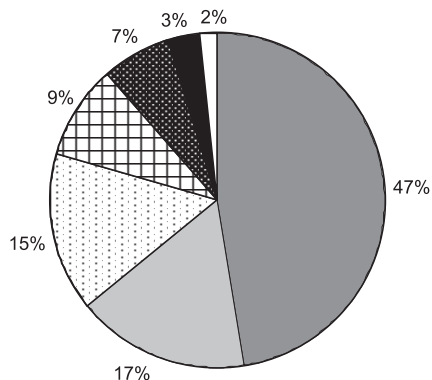
¹⁹ Alha – pseudonim literacki Alfreda Hammerschlaga, który wydał w 1922 r. własnym nakładem książeczkę „Niektóre myśli i legendy z Pienin” [Biblioteka PPN].

stwierdzić, że najdłuższą ciągłość w prenumeracji mają tytuły: „Chronimy Przyrodę Ojczyzną” (od 1947 r.), „Wszechświat” (od 1955 r.), „Las Polski” (od 1960 r.) i „Wiadomości Botaniczne” (od 1967 r.). Czasopisma te Park prenumeruje do chwili obecnej. Biblioteka może pochwalić się także posiadaniem kompletu „Wierchów”, które wychodzą od 1919 r. oraz „Prac Pienińskich”.

W chwili obecnej prenumerowanych jest 26 tytułów, w tym 14 tytułów czasopism naukowych i popularnonaukowych. Z przydziałów, darów i wymiany pozyskiwanych jest kilkanaście kolejnych.

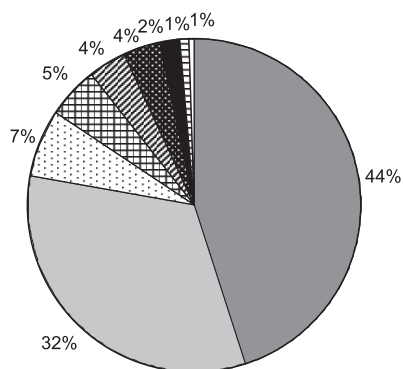
W 2009 r. dokonano fizycznego wyłączenia czasopism z księgozbioru, które ustawiono na osobnych regałach wg kolejności alfabetycznej tytułów. W obrębie tytułów obowiązuje kolejność według roczników oraz numerów tomów i zeszytów.

- Matematyka. Nauki przyrodnicze
Mathematics. Natural sciences
- Nauki stosowane. Rolnictwo
Applied sciences. Agriculture
- Archeologia. Geografia. Historia
Archeology. Geography. History
- Dział ogólny. Filozofia. Religioznawstwo
Generalities. Philosophy. Religion studies
- Nauki społeczne. Prawo. Administracja
Social sciences. Law. Administration
- Sztuka. Rozrywki. Sport
The arts. Recreation. Entertainment. Sport
- Językoznawstwo. Nauka o literaturze
Linguistics. Literature

Ryc. 3. Charakterystyka tematyczna księgozbioru, archiwaliów i separatów w Pienińskim Parku Narodowym wg Uniwersalnej Klasyfikacji Dziesiętnej (UKD).

Thematic description of book collection, archive material and offprints in the Pieniny National Park according to the Universal Decimal Classification (UDC).

- Zbiór zdjęć. Collections of pictures
- Zbiór przezroczy. Collections of slides
- Zbiór pocztówek. Collections of postcards
- Zbiór map. Collections of maps
- Zbiór separatów. Collections of offprints
- Zbiór archiwaliów. Collections of archive materials
- Zbiór negatywów. Collections of negatives
- Zbiór filmów. Collections of movies
- Zbiór dokumentów elektronicznych.
Collection of elekt. documents

Ryc. 4. Podział zbiorów specjalnych w Pienińskim Parku Narodowym.

Structure of special collections in the Pieniny National Park.

W bibliotece gromadzi się **wycinki prasowe** związane z Pienińskim Parkiem Narodowym i Pieninami. Wycinki pochodzą z prasy ogólnopolskiej i regionalnej od roku 1985 do chwili obecnej. Początkowo pozyskiwano je z „Gazety Krakowskiej”, potem z „Gazety Wyborczej”, od 2001 r. pochodzą przede wszystkim z lokalnego dodatku do „Dziennika Polskiego”, a ostatnio również z „Tygodnika Podhalańskiego” (wydanie on-line). Na koniec roku wszystkie wycinki są numerowane i układane chronologicznie (Fot. 3), a te dotyczące istotnych spraw Parku i jego otoczenia wpisywane są do bazy bibliograficznej. Dotychczas zgromadzono kilka tysięcy wycinków.

Broszury to materiały o przejściowym znaczeniu. Należą do nich: instrukcje, cenniki, katalogi, dokumenty normalizacyjne, techniczno-handlowe itp. W przypadku biblioteki PPN są to głównie instrukcje dotyczące ochrony lasu i ochrony przeciwpożarowej, biuletyny informacyjne o zdrowotności drzewostanów, gradacji

szkodników drzew leśnych, a także analizy i raporty Instytutu Badawczego Leśnictwa. Zbiór liczy 192 egzemplarze.

Zbiory specjalne

Zbiory specjalne zaczęto wyróżniać z zasobów bibliotecznych już w drugiej połowie XIX w. ze względu na ich cechy formalne. Stanowią o wiele bardziej zróżnicowaną grupę materiałów bibliotecznych niż księgozbiór. Możemy wyodrębnić tradycyjne zbiory specjalne, do których zalicza się rękopisy, stare druki, zbiory kartograficzne, graficzne oraz dokumenty życia społecznego. Drugą grupę stanowią materiały audiowizualne, które ze względu na formę zapisu dzielą się na: oglądowe (zdjęcia, negatywy, przeźrocza, pocztówki), słuchowe (nagrania dźwiękowe) i słuchowo-oglądowe (filmy dźwiękowe na różnych nośnikach). W tej grupie przeważają dokumenty oglądowe, które stanowią 85% całości zbiorów specjalnych (Ryc.4).

W bibliotece PPN do tradycyjnych zbiorów specjalnych zaliczono: archiwalia, separaty, mapy i dokumenty życia społecznego.

Zbiór archiwaliów utworzono z dawnego księgozbioru, wydzielając z niego rozprawy doktorskie, prace magisterskie, dyplomowe i licencjackie oraz ekspertyzy. W zbiorze tym znajdują się również kroniki i analizy PPN, plany urządzania i plany ochrony Parku, sprawozdania końcowe z badań naukowych oraz wyniki monitoringu przyrodniczego. Zbiór liczy 410 pozycji i gromadzi wyłącznie „pieninalia”.

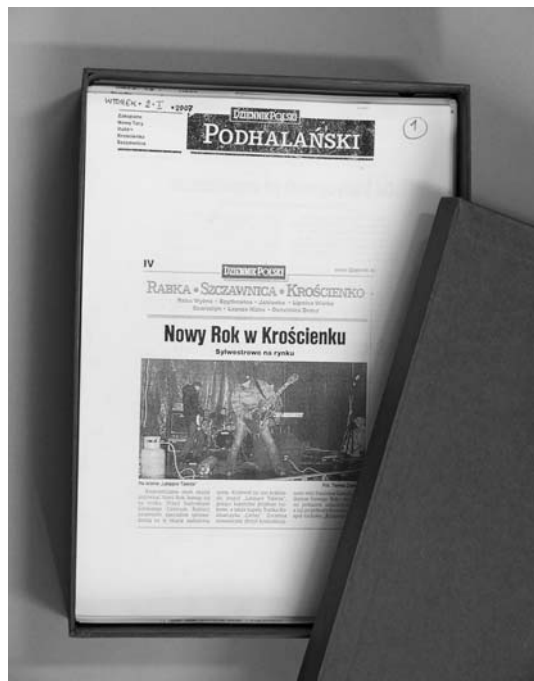
W trakcie prac związanych z reorganizacją zbiorów wyłączono odbitki, nadbitki i kserokopie artykułów, z których utworzono **zbiór separatów**, liczący 430 tytułów. Tutaj również gromadzi się przede wszystkim materiały związane z Pieninami. Najstarszą pozycją w tym zbiorze jest osobne odbicie artykułu „Ze Szczawnicy” z 1890 r., wydanego najprawdopodobniej przez Karola Estreichera na łamach krakowskiego czasopisma „Czas” (Fot. 4). Do ciekawych pozycji należy zaliczyć nadbitkę artykułu „Przydomki górali szczawnickich” Krystyny Tokarżówny z 1954 r., „Pieniny góry romantyczne” Jacka Kolbuszewskiego z 1989 r., prace poświęcone diafonii w Pieninach czy artykuły o pienińskich

zmkach Stanisława Kołodziejskiego. Większość zgromadzonych artykułów dotyczy jednak środowiska przyrodniczego Pienin. Do głównych autorów, tworzących podwaliny wiedzy o Pieninach, należy zaliczyć: Krzysztofa Birkenmajera, Zygmunta Bocheńskiego, Mirosławę Dylewską, Jerzego Dziewolskiego, Barbarę Godzik, Krystynę Grodzińską, Barbarę Gumińską, Elżbietę Pancer-Kotejową, Leszka Kostrakiewicza, Janusza Miczyńskiego, Janusza Starmacha i Kazimierza Zarzyckiego.

Dodatkową wartość niektórych nadbitek stanowi dedykacja bądź autograf autora. Biblioteka posiada między innymi egzemplarze artykułów z podpisem Walerego Goetla, Romana Żukowskiego czy Władysława Szafera.

Kolejnym zbiorem „pieninali” jest **zbiór map**, liczący 566 tytułów. W zbiorze tym gromadzone są mapy topograficzne rejonu Pienin, mapy sytuacyjno-wysokościowe, wyrisy z map zasadniczych, mapy podziału powierzchniowego PPN, mapy leśne (np. drzewostanowe), geologiczne, glebowe, hydrogeologiczne, fitosocjologiczne i inne, specjalnie opracowywane na potrzeby Parku. W zbiorach znajduje się mapa geologiczna Ludwika Horwita z 1937 r., mapa geologiczna Szczawnicy z Atlasu Galicji drukowanego przed I wojną światową, „mapa fitosocjologiczna Pienin”²⁰ Stanisława Kulczyńskiego, „mapa przeglądowa dla rewiru Pieniny” wg stanu z roku 1928, „mapa zbiorowisk roślinnych Pienińskiego Parku Narodowego za lata 1965–1968” w opracowaniu Krystyny Grodzińskiej i innych (1982 r.), „mapa z nazwami polan PPN” w opracowaniu Władysławy Morzyniec z lat 80. XX w. Biblioteka posiada również mapy gospodarcze gruntów PPN z 1967 r., mapy stanowiące element Studium Zagospodarowania Przestrzennego sporządzonego przez Gerarda Ciołka w 1960 r. oraz arkusz zbiorczy pierworysu gruntów PPN z 1962 r. Biblioteka stara się również nabywać egzemplarze map z czasów zaboru austriackiego, okresu międzywojennego i powojennego oraz

²⁰ Mapa stanowi załącznik do artykułu „Die Pflanzenassoziationen der Pieniny” tegoż autora, wydrukowanego w czasopiśmie Bulletin International de L'Academie Polonaise des Sciences et des Lettres, Kraków, 1928

Fot. 3. Wycinki prasowe. (Fot. K. Karwowski)
Collection of press cuttings. (Phot. K. Karwowski)

mapy turystyczne. W ten sposób zbiór wzbogacił się w mapę sztabową z rejonu Tatr i Pienin wydaną w 1911 r. na podstawie wcześniejszego wydania z 1887 r. oraz niemiecką mapę sztabową Szczawnicy z 1936 r. Najstarsza mapa turystyczna w naszym zbiorze to mapa Podhala, Spisza i Orawy z 1920 r. w opracowaniu Tadeusza Zwolińskiego. W zbiorach gromadzone są również współcześnie wydawane mapy oraz ortofotomapy.

Zbiór dokumentów życia społecznego jest najmłodszym zbiorem w bibliotece. Jego wartość w krótkiej perspektywie czasowej jest znikoma, jednak z czasem wzrasta jako dokumentacja pewnych wydarzeń w życiu instytucji, która je przechowuje. W bibliotece zgromadzono listy gratulacyjne, zaproszenia na wystawy, sesje i konferencje organizowane przez PPN i inne parki oraz instytucje, dyplomy, medale, plakaty, kalendarze, bilety i karty wstępu, regulaminy, naklejki i foldery dotyczące Pienin. Zbiór dokumentów życia społecznego został w 2008 r. wstępnie opracowany. Zebrane materiały zgrupowano według rodzaju dokumentu i ułożono chronologicznie w tematycznych segregatorach.

Przed planowanym zinventaryzowaniem zbioru należy wyłączyć z niego pozycje nie związane z Pieninami. W ten sposób byłby to kolejny zbiór gromadzący wyłącznie „pieninalia”.

Wśród zbiorów w bibliotece PPN przeważają dokumenty oglądowe, które stanowią 85% całości zbiorów specjalnych (Ryc. 4). Wśród nich, do najcenniejszych można zaliczyć pocztówki, zdjęcia i przeźrocza.

Zbiór pocztówek, liczący obecnie 779 sztuk, założono w 1994 r. Prezentuje dawny krajobraz Pienin i zabytkową architekturę regionu. Pocztówki umożliwiają analizę zmian w krajobrazie na przestrzeni nawet ponad stu lat, toteż wykorzystano je do stworzenia wystawy „Z biegiem Dunajca – od Czorsztyna do Krościenka. Pieniny na dawnej pocztówce” oraz „Sto lat zmian krajobrazu Pienin”. W 2006 i 2007 roku ze zbioru skorzystało Muzeum Okręgowe w Tarnowie przy tworzeniu albumów o dawnej Małopolsce. Pocztówki wykorzystywane są także na okładki wydawnictwa PPN „Pieniny Przyroda i Człowiek” oraz na zaproszenia i plakaty. Najcenniejsze pocztówki pochodzą z początku XX w., część z nich powstała

Fot. 4. Najstarszy separat w zbiorach. (Fot. K. Karwowski)
The oldest offprint in the collections. (Phot. K. Karwowski)

w pracowni Awita Szuberta, znanego fotografika krakowskiego i szczawnickiego, który utrwał na swych zdjęciach piękno polskich gór, szczególnie Tatr i Pienin. Najstarsze pocztówki jego autorstwa w naszych zbiorach wydano w 1900 r. Prezentują głównie architekturę Szczawnicy oraz widoki z trasy spływu Dunajcem. Ponad sto lat mają również pocztówki wydane przez Walerego E. Radzikowskiego czy S. Semmela. Jedną z ciekawszych tematycznie pocztówek ilustruje „katastrofę lodową” w Sromowcach Niżnych, która miała miejsce w marcu 1903 r. (Fot. 5). Zbiór ten gromadzi „pieninalia”.

Zbiory zdjęć i przeźroczy dokumentują przede wszystkim działalność Parku oraz istotne zmiany zachodzące w krajobrazie Pienin.

Zbiór przeźroczy jest drugim co do wielkości zbiorem specjalnym, liczącym 3.775 sztuk, w którym również gromadzone są „pieninalia”. Powstał z myślą o wykorzystywaniu go do prelekcji na zajęciach edukacyjnych, sesjach naukowych i szkoleniach, gdy jeszcze nie była znana technika cyfrowa. Przeźrocza stanowią również bardzo dobrej jakości materiał ilustracyjny do wydawnictw. Przewodnik przyrodniczy „Pieniny park dwu narodów” został bogato zilustrowany przeźrocami wykonanymi przez Stefana Michalika i Sławomira Wróbla. W zbiorach znajdują się również wielkoformatowe przeźrocza Dionizego Dugasa, Stanisława Bargieły i Stefana Michalika, wykorzystane przy tworzeniu wystaw w pawilonach PPN.

Do cennych przeźroczy należą slajdy wykonane przez Emila Rachwałę w latach 1960–1970. Obrazują one zmiany w krajobrazie terenów zdewastowanych przez budowę zbiornika wodnego w Niedzicy. Podobna tematyka przewija się w przeźrocach Kaja Romeyko-Hurko. Zbiór stanowi ponadto dokumentację prac wykonywanych w Parku oraz zmian w krajobrazie współczesnym. Wartość historyczną uzyskuje stopniowo dokumentacja tradycyjnej architektury regionu pienięskiego wykonana w latach 2003–2004 przez Krzysztofa Karwowskiego, ponieważ wiele z tych obiektów zostało już wyburzonych bądź przebudowanych. Park posiada także przeźrocza od dwóch autorów albumów o Pieninach: Marka Strzałkowskiego i Jana Brzezińskiego.

W 2004 r. przystąpiono do skanowania cennych przeźroczy i pocztówek. Przechowywanie tych zbiorów w formie cyfrowej ma na celu zabezpieczenie ich przed zużyciem, zagubieniem i stałą utratą jakości. Cyfrowa forma ułatwia również przegląd zbiorów.

Zbiór zdjęć jest najliczniejszym zbiorem specjalnym, w którym zdecydowaną większość stanowią „pieninalia”. Zbiór liczy 5.177 szt. Do cennych nabytków zaliczyć można reprodukcje przeźroczy J. Karpińskiego z lat 1931–1939, przedstawiające krajobraz międzywojennych Pienin oraz dwa albumiki fotograficzne z lat 20. i 30. XX w. z widokami zamku w Czorszynie i Niedzicy oraz inhalatorium w Szczawnicy. Interesującym materiałem dowodowym są zdjęcia Emila Rachwałę, Stanisława Michalczuka i Zbigniewa Salamona, które obrazują etapy budowy zapory w Niedzicy oraz wygląd doliny pomiędzy zamkami przed rozpoczęciem tej inwestycji. Duży udział w zbiorze mają zdjęcia dwóch wybitnych fotografów przyrody pienięskiej: Władysława Strojnego i Marka Strzałkowskiego. Wartość historyczną mają również zdjęcia z lat 50. XX w., dokumentujące ówczesną działalność Parku. Baza danych zdjęć połączona jest relacją z bazą **zbioru negatywów**. Cenną pozycją w tym zbiorze są negatywy szklane z lat 30. ubiegłego wieku, autorstwa m.in. Stanisława Smólskiego – kierownika Parku Narodowego w Pieninach.

Obecnie większość przekazywanych do biblioteki zdjęć stanowią fotografie cyfrowe. W 2004 r. rozpoczęto ich wstępną selekcję, katalogowanie i opis. Do końca 2009 r. skatalogowano 3.369 plików zdjęć, zgromadzonych w 19 głównych działach. Zbiór udostępniony jest w sieci wewnętrznej Parku i nie jest inwentaryzowany.

W zbiorach słuchowo-oglądowych znajduje się 75 filmów zapisanych na taśmach video, wąskiej taśmie celuloidowej (np. „Barwy Pienin” z 1963 r.) oraz na nośnikach optycznych. Biblioteka gromadzi krajowe filmy edukacyjne, w tym realizowane na terenie Parku i Pienin. Na uwagę zasługują obrazy z serii „Ocalić od zapomnienia”, które dokumentują dawne zwyczaje lub tradycyjne zajęcia. W 1991 r. Zbigniew Salamon zapoczątkował rejestrację za pomocą kamery VHS działalności Parku na polu czynnej ochrony przyrody,

Fot. 5. Pocztaówka „Katastrofa lodowa w Sromowcach Niznich”, nakładem Antoniego Wójcika, po marcu 1903 r. (Fot. K. Karwowski)

Postcard “Ice catastrophe in Sromowce Nizne”, edited by Antoni Wójcicki, after march 1903. (Phot. K. Karwowski)

Fot. 6. Sposób przechowywania zdjęć. (Fot. K. Karwowski)

The way of storing a photos. (Phot. K. Karwowski)

istotnych zjawisk atmosferycznych czy też ważnych wydarzeń w PPN. W ten sposób powstało wiele godzin nagrań dokumentujących restytucję sokoła wędrownego czy niepylaka apollo. W przyszłości planuje się przegranie części materiałów filmowych z kaset VHS na nośniki cyfrowe.

Coraz więcej dokumentów drukowanych posiada także swoją wersję elektroniczną, a część z nich jest publikowana tylko na CD lub DVD. Powstał więc nowy **zbiór dokumentów elektronicznych**, liczący na razie 70 pozycji. Gromadzi się w nim między innymi prezentacje pracowników Parku, materiały szkoleniowe, programy multimedialne polskich parków narodowych, encyklopedie multimedialne oraz dokumenty istniejące wyłącznie w formie cyfrowej.

PRZECHOWYWANIE ZBIORÓW

Większość zbiorów rozmieszczona jest na półkach lub w szafkach według kolejności numerów inwentarzowych (*numerus currens*). Wyjątek stanowią czasopisma, mapy i pocztówki. Czasopisma umieszczono na regałach według kolejności alfabetycznej tytułów. Przy zbiorze map o ich ułożeniu zdecydował format, przy pocztówkach zastosowano podział tematyczny, który ułatwia orientację w posiadanym materiale.

Przechowywanie zbiorów specjalnych dostosowane jest do ich rodzajów. Część map wielkoformatowych, naklejona na płyty, przechowywana jest w pozycji pionowej na drewnianym stelażu, a mapy miękkie są zrolowane i umieszczone w tubach. Mapy średnio- i małowformatowe umieszczone są w postaci rozłożonej lub złożonej w metalowych szufladach. Separaty przechowywane są na płasko w pudełkach tekturowych. Zdjęcia umieszczono w koszulkach foliowych, a te w teczkach zawieszkowych (Fot. 6). Negatywy przechowywane są w pergaminowych koszulkach i wpinane do segregatorów. Przeźrocza umieszczone są w magazynkach, a te w niewielkich szafkach (Fot. 7). Pocztówki przechowywane są w koszulkach foliowych, wpinanych do segregatorów.

Dla trwałości zbiorów ważne jest stworzenie im odpowiednich warunków przechowywania, zwłaszcza w zakresie utrzymania odpowiedniej

temperatury i wilgotności powietrza oraz zabezpieczenie przed światłem. Zalecane warunki dla papieru to temperatura w granicach 16–18°C i wilgotność względna 45–55%. Dla materiałów audiowizualnych oraz fotografii czarno-białych, negatywów i diapozytywów zalecana jest podobna temperatura, ale wilgotność powinna być obniżona do 30–40%. Znacznie niższej temperatury wymaga fotografia kolorowa oraz kolorowe negatywy i pozytywy – tylko 2°C. Wszystkie pudełka, w których przechowuje się zbiory powinny być wykonane z tektury bezkwasowej.

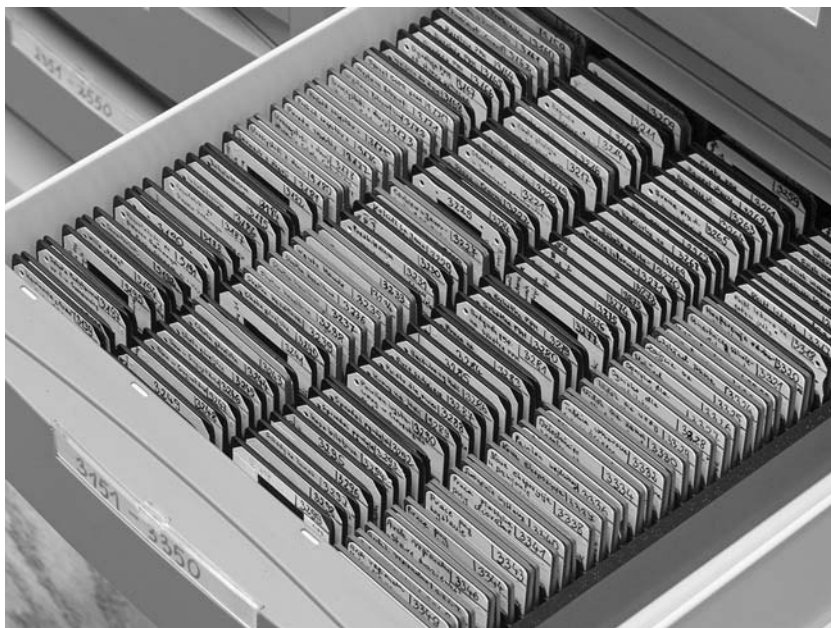
Należy zwrócić uwagę, że roczne wahania temperatury i wilgotności powietrza w bibliotece Parku na ogół przekraczają dopuszczalny zakres. W przypadku zbiorów oglądowych warunki ich przechowywania odbiegają znacznie od wyznaczonych norm. Wynika to po części z faktu, że tak różnorodne materiały przechowuje się w jednym dużym pomieszczeniu. Część zbiorów wymaga również odpowiedniej konserwacji, dotyczy to części map, pocztówek i zdjęć oraz wszystkich negatywów szklanych.

UDOSTĘPNIANIE ZBIORÓW

Sposób udostępniania

Szczegółowe zasady udostępniania zbiorów bibliotecznych określa „Regulamin biblioteki Pieńńskiego Parku Narodowego”, który obowiązuje od 1 czerwca 2004 r. Prawo do korzystania ze zbiorów biblioteki PPN mają przede wszystkim pracownicy PPN, miejscowa ludność, uczniowie i studenci wszystkich typów szkół i uczelni, pracownicy nauki oraz pracownicy administracji państwowej i samorządowej.

Biblioteka udostępnia swoje zbiory przez pięć dni w tygodniu. Korzystanie z biblioteki jest bezpłatne i odbywa się przede wszystkim w czytelni. Pracę czytelni dokumentuje „Rejestr korzystających z biblioteki”, w którym odnotowuje się dane osoby korzystającej z czytelni oraz informację o wykorzystanych materiałach. W czytelni udostępniane są katalogi, księgozbiór podręczny, czasopisma oraz pozostałe materiały biblioteczne. Bieżące numery czasopism wykładane są na specjalnych regałach, bezpośrednio

Fot. 7. Sposób przechowywania przeźroczy. (Fot. K. Karwowski)
The way of storing a slides. (Phot. K. Karwowski)

w czytelnii. Starsze roczniki należy zamówić u bibliotekarza. Obsługa czytelników polega przede wszystkim na dostarczeniu poszukiwanych przez nich materiałów oraz udzielaniu porad oraz informacji rzeczowych i bibliograficznych, rzadziej bibliotecznych.

Największym zainteresowaniem czytelnia cieszy się w okresie pisania prac licencjackich i magisterskich, stąd studenci są najliczniejszą grupą korzystającą z zasobów biblioteki. Do najczęściej udostępnianych na miejscu materiałów należą archiwalia, zwłaszcza kroniki PPN i analizy opisowe działalności Parku. Bardzo często studenci korzystają również z czasopism, w szczególności zainteresowani są artykułami zawartymi w serii „Pieniny Przyroda i Człowiek” oraz w „Pracach Pienińskich”. Największą popularnością cieszą się materiały dotyczące turystyki w Pieninach i najbliższej okolicy. W 2009 r. ze zbiorów bibliotecznych skorzystało 290 osób, którym udostępniono w sumie 779 egzemplarzy książek, czasopism, filmów, materiałów kartograficznych i archiwalnych.

W bibliotece na koniec 2009 r. zarejestrowanych było 48 czytelników z Parku, czyli tyłu, ilu

w nim pracuje. Każdy nowo przyjęty pracownik ma automatycznie zakładaną kartę czytelnika, co nie przekłada się na korzystanie z biblioteki. W latach 2005–2009 statystyczny pracownik wypożyczył 86 książek (17,2 książki/rok). Jednak najczęściej z zasobów bibliotecznych korzysta osoba odpowiedzialna za opracowywanie bibliografii Pienin oraz pracownicy prowadzący monitoring przyrodniczy lub piszący publikacje. Pracownicy Działu udostępniania parku do zwiedzania korzystają z materiałów audiowizualnych, które potrzebne są do prowadzenia zajęć edukacyjnych i tworzenia prezentacji multimedialnych, wystaw czasowych oraz do wydawnictw własnych, np. folderów.

Warsztat informacyjny

Nieodłącznym elementem udostępniania zbiorów jest warsztat informacyjny: księgozbiór podręczny, katalogi, kartoteki i bibliografia.

Księgozbiór podręczny dostosowany jest do potrzeb użytkowników PPN. Zgromadzono tu słowniki językowe i fachowe, wydania encyklopedyczne dotyczące ekologii i ochrony środowiska, popularne klucze do oznaczania roślin i zwierząt,

atlasy, kroniki PPN oraz wyniki badań naukowych i sprawozdania z monitoringu przyrody prowadzonego w PPN. Zgromadzono tutaj również komplety czasopism: „Almanach Nowotarski”, „Płaj. Almanach Karpacki” „Prace Pienińskie”, „Przyroda Pieniny i Człowiek”, „Parki Narodowe i Rezerwy Przyrody” oraz „Wierchy”. W księgozbiorze podręcznym znalazły się także „Teki Krakowskie” – do XV tomu włącznie.

Katalogi są narzędziem informacji o zbiorach znajdujących się w bibliotece. Zasady tworzenia katalogów omówiono w podrozdziale poświęconemu opracowywaniu i strukturze zbiorów bibliotecznych. Katalogi: alfabetyczny i rzeczowy istnieją w postaci kartkowej, doprowadzonej do numeru inwentarzowego 3270. Sporządzanie kart katalogowych zajęło bibliotekarzowi ponad dwa lata pracy. Od 2000 r. katalogi prowadzone są wyłącznie w programie LIBRA 2000, który na podstawie wprowadzanych bądź modyfikowanych opisów bibliograficznych automatycznie generuje katalog alfabetyczny (autorski i tytułowy), systematyczny, przedmiotowy i serii wydawniczych.

W trakcie retrokonwersji²¹, w celu przyspieszenia prac, zastosowano skrócone opisy bibliograficzne, które nie posiadają wielu istotnych dla czytelnika elementów, np. haseł przedmiotowych czy symboli UKD. Oznacza to, że w trakcie wyszukiwania swobodnego część książek i zbiorów specjalnych zostaje pominięta. W tej sytuacji przystąpiono do uzupełniania opisów bibliograficznych poprzez autopsję (wgląd do książki) lub pobieranie danych z baz Biblioteki Narodowej.

Warsztat informacyjny biblioteki znacznie wzbogacają **kartoteki**, w których rejestruje się informacje zawarte w różnych rodzajach dokumentów, nie tylko w książkach.²² W bibliotece PPN prowadzona jest kartoteka bibliograficzna, w której rejestrowane są przede wszystkim artykuły z czasopism. Na koniec 2009 r. kartoteka zawierała 748 opisów. Kartoteki rejestrują wyłącznie pozycje, które są w posiadaniu biblioteki.

Od 2008 r. biblioteka prowadzi **informację**

czynną dla pracowników Parku. Stosowana jest tzw. informacja adresowana, czyli informacja tematycznie wyselekcjonowana, zgodna z zainteresowaniami konkretnego użytkownika i przekazywana mu bezpośrednio do jego stanowiska pracy. Na ogół polega ona na dostarczeniu kserokopii spisu treści książki, kserokopii artykułu lub gotowych zestawień bibliograficznych na określony temat. Zainteresowani pracownicy na bieżąco są informowani o nowościach w księgozbiorze.

Do gromadzenia wszelkich informacji dotyczących Pienin służy **bibliografia**, w której rejestrowane są wszystkie pozycje, niezależnie od tego, czy znajdują się one w zbiorach. Bibliografia pienińska jest bibliografią specjalną o ograniczonym zakresie (rejestruje dokumenty dotyczące Pienin) i nieograniczonym zasięgu. Ponieważ jest bibliografią terytorialną przedmiotową, powinna być podstawą do gromadzenia zbiorów bibliotecznych. Bibliografia gromadzona jest przy pomocy aplikacji bazy danych ACCESS. Na koniec 2009 r. liczyła 5.765 pozycji. Z bazy bibliograficznej korzystają pracownicy Parku, użytkownicy biblioteki, ale przede wszystkim osoby obsługujące bibliotekę i prowadzące informację naukowo-techniczną (INTE). Historię powstawania bibliografii pienińskiej oraz technikę jej tworzenia opisał Krzysztof Karwowski.²³ W przyszłości przewiduje się udostępnienie wykazu podstawowej bibliografii w komputerowej sieci wewnętrznej i na stronie internetowej Parku.

ZAKOŃCZENIE

W ciągu 75 lat swojego istnienia biblioteka Parku zwiększyła prawie 40-krotnie liczbę inwentarza oraz znacznie poszerzyła zakres gromadzonych zbiorów. Początkowo były to wyłącznie książki i czasopisma. Obecnie biblioteka gromadzi kilka rodzajów dokumentów, które tworzą 14 zbiorów. Różnorodność i ilość zgromadzonych materiałów bibliotecznych oraz w miarę pełne i poprawne ich

²¹ Przepisanie informacji z tradycyjnej księgi inwentarzowej do nowej księgi w programie LIBRA

²² D. Saniewska, *Vademecum nauczyciela bibliotekarza*, Agencja Sukurs, Warszawa 2007, s. 100.

²³ K. Karwowski, *Bibliografia flory i fauny Pienin*, [w:] J. Razowski (red.), „*Monografie Pienińskie*” t. 1, Flora i fauna Pienin, Pieniński Park Narodowy, Krościenko n.D. 2000, ss. 265–266.

opracowanie uczyniło z biblioteki PPN swoiste centrum informacji o Pieninach. Nie ma drugiego miejsca, w którym byłyby zgromadzone tak różnorodne materiały, od prac o tematyce przyrodniczej po prace archeologiczne, historyczne, etnograficzne, a nawet pozycje z literatury pięknej. Do tego dochodzą nadbitki artykułów, różnorodne mapy i obszerny zbiór dokumentów audiowizualnych. Tak bogaty zasób materiałów jest kopalnią wiedzy dla każdego badacza przyrody i kultury tego regionu. W przyszłości należy dążyć do ciągłego uzupełniania zbiorów we współczesne oraz antykwaryczne pozycje w oparciu o istniejącą bibliografię pienińską. Natomiast dla pełnego udostępnienia posiadanych materiałów ważne jest ich dokładne opracowanie a następnie digitalizacja zbiorów, która umożliwi ich wykorzystanie w dowolnym czasie i miejscu.

SUMMARY

In the beginning the library was a part of the Nature Museum of the Pieniny National Park. The book collection was established in 1934, and by the time the Second World War started, it had contained more than 400 volumes. During the war a part of the book collection was reported missing, and after the re-creation of the park in 1955, the collection contained 313 volumes. For successive years, the national park was trying to supplement its collection and in 1961 it already held 973 items. During the period of 1985–1989 the collection was organized into specific genres and categories. Although the majority of the volumes were books, the library contained collections of pictures, negatives, slides, artistic works and maps. There were also a small but important group of films and graphic arts. When the organization of the library was finished, the inventory demonstrated 6,605 items. In 1998, the library was presented to the newly established Headquarter of the Pieniny National Park. Nowadays, it occupies a surface of 110 m² on the eastern part of the building. The room is divided into sections providing space for the librarian and collections as well as for a reading room (Phot. 1, 2).

During the period of 1999–2004 the Park started reorganization of the broad-ranging

collection of the material. Nowadays, the library keeps the records of its sources using computer software. The Libra 2000 software is used to keep track of inventory of books, papers, brochures, archive materials, offprints, maps, films, sound and electronic documents. While the inventory books for collections of photographs, negatives, slides and postcards are created using the Access database software. By the end of 2009, the library collection contained 16,128 items (Tab. I).

The Park's library is completely professional one and has a scientific character. It aims to provide a balanced, up to date, relevant collection of documents related to the nature and history of the Pieniny region. The collection of items should proceed according to the up to date bibliography of the Pieniny region.

The library acquires the collections mainly through purchase, gifts, donation, exchange or allotment (Fig. 1). The other ways of acquiring the material are both: "own" – photographs and slides taken by the people working in the PPN, and "inventory". It is applied to the items which were copied from the traditional inventory book to "Libra".

The majority of all library holdings are special items, which constitute 72 percent of the whole collection. The book collection represents 28 percent of all items within the library's material (Fig. 2) and contains a group of books, papers and brochures. This article describes broadly every type of the material as well as characterizes rare and valuable items, so-called "cimelia". Taking into consideration the thematic description of book collection, archive material and offprint according to the Universal Decimal Classification (UDC), the greatest group is represented by the branch of nature science (Fig. 3).

Among the special items the most numerous are illustrative materials. They constitute 85 percent of all special items (Fig. 4) of which the finest group are postcards, photographs and slides. The collection of postcards captured the old landscape of the Pieniny and the vintage architecture of the region. One of the most interesting is the postcard dating back to 1909, presenting "ice catastrophe" in Sromowce Niżne (Phot. 5).

Above all, the collection of photographs and

slides (Phot. 6, 7) is focused on documenting the Park's activity as well as on significant changes in the landscape of the Pieniny. These items are a part of the collection called "pieninalia". The collection of traditional special items covers archive materials, offprints, maps and materials documenting the social life and customs. These are also included in "pieninalia".

The library also houses a special collection of regional news and press releases concerning the Pieniny National Park and the region (Phot. 3). The most important news for the Park is included in the bibliographic data base.

The last part of the article focuses on reference library, catalogues, library files and bibliography. The collected items are developed to create catalogues: an alphabetical and subject (systematic and a classified). The collections of photographs, slides and postcards are divided into categories

according to the needs of the library users. The library file is chiefly a register of articles from various papers. The materials related to the Pieniny are registered in bibliography, which include all items regardless they are a part of the library collection or not.

Publications can be read mainly in the reading rooms. The items can be borrowed and used outside of the library only by the Park's employees. In 2009, some 290 people visited the library and made use of its resources.

During its 75-year existence, the library has increased the number of its resources almost 40 times and broadened significantly the range of collected materials. Nowadays, the library contains several types of documents, which are included in 14 collections. It is worth emphasizing that the library became a peculiar information centre about Pieniny.